

Кристина Ђ. Ембер

Народна библиотека Јован Пойовић, Кикинда

## ИЗДАВАШТВО ПЕРИОДИКЕ У ВЕЛИКОЈ КИКИНДИ ДО 1942. ГОДИНЕ

DOI 10.5937/kultura2588125E  
УДК655.4:050(497.11)“1845/1942”  
прегледни рад  
Датум пријема: 13. 5. 2024.  
Датум прихватања: 26. 03. 2025.

**Сажетак:** *Тема рада је издаваштво периодике у Кикинди као значајном делу културне баштине овог града. Приказан је значај првих шtamпарија и листова, као и употреба за њиховим појављивањем у Кикинди. Описана је периодика која је излазила на српском, мађарском и немачком језику, као и њени садржаји штампани у штампаријама у овом граду. Такође је описана историја штампе повезана са културно-политичком историјом народа, појављивањем националне идентитетске Срба и укључивањем у културне токове Европе, као и друштвена дешавања и услови живота у Аустроугарској монархији. Периодика се у почетку појављивала у виду календара који су представљали регионална, хронолошка и тематска тласила, затим као листови, часописи, алманаси и годишњаци. Циљ истраживања је приказ и опис свих периодичних публикација на територији Кикинде, од појаве штампарија до краја Друге светске рата, затим најважнијих личности у области издаваштва и штампарства, као и опис садржаја ових публикација кроз која се могу сагледати теме и дешавања којима се бавило издаваштво друштво у овом граду.*

**Кључне речи:** *периодика, штампарство, издаваштво, новине, часописи, календари, Кикинда*

### Увод

Крајем XVIII века, код Срба се јавља све већа потреба за потврђивањем националног идентитета и очувања културно-историјске прошлости, традиције и културне баштине. Услов за појављивање првих листова било је покретање првих штампарија на територији Баната. Штампана на немачком и мађарском језику доносила је вести и догађаје из престоница Аустроугарске. Новине су тежиле да пренесу слику друштвеног живота по концепту грађанског друштва престоница.

Банатски Срби предњаче у отварању школа, штампању књига и периодике. Први српски листови објављивали су тадашње догађаје из живота српског наро-

да. Постојала је све јача жеља да се ухвати корак са економским, културним и књижевним развојем Европе. Образована грађанска елита је желела да се описмене и просвете шире народне масе, те су инсистирали на упућивању народа на штампане текстове, новине, часописе, алманахе, књиге, да их купују и помажу њихово штампање<sup>1</sup> као пренумеранти, односно претплатници. Пропагирало се отварање школа, библиотека, читаоница, позоришта, установа културе, где је народ могао да се просвећује и културно уздиже.

Први српски издавачки центар на територији Баната био је у Темишвару. Средином XIX века, издаваштво се из Темишвара сели у Велики Бечкерек, затим у Панчево, Вршац и на крају у Велику Кикинду<sup>2</sup>.

### *Појављивање новина на српском језику у Великој Кикинди*

У XVIII веку, културни ниво кикиндског друштва, који су чинили сељаци и ситни поседници, био је низак, јер је било веома много неписмених. Почетком XIX века, са друштвено-економским развојем, постојала је потреба отварања штампарије у магистрату Великокикиндског диштрикта, али локална штампа у Великој Кикинди почиње да се развија тек осамдесетих година XIX века.

У оквиру новоосноване Српске читаонице, 6. маја 1845. године, појављује се ручно писан лист за који се везују два различита наслова, *Великокикиндски лист*<sup>3</sup> или *Кикиндско звоно*<sup>4</sup>, чији су уредници били Ратко Станковић и др Павле Трифунац, а главни сарадници Сергије Биримац и Атанасије Удицки. Био је кратког века и без већег утицаја<sup>5</sup>.

Први штампани српски великокикиндски лист покренут је 13. јануара 1884. године под именом *Садашњост* и излазио је непрекидно до 1901, као недељник за просвету, привреду и забаву. Уредник је био Паја Петровић, учитељ, који је лист наменио земљорадницима и занатлијама са циљем да развија традицију, поучава и негује љубав према раду<sup>6</sup>. Шароликост листа представљали су садржаји из књижев-

1 Булатовић, Б. Културни летопис Баната у првим српским листовима, у: *Банатска периодика XIX и XX века*, уредиле Матовић, В. и Циндори, М. (1995), Нови Сад: Матица српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 16.

2 Матицки, М. Банатски алманахи и календари деветнаестог века, у: *Банатска периодика XIX и XX века*, уредиле Матовић, В. и Циндори, М. (1995), Нови Сад: Матица српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 23.

3 Крстић, В. (1980) *Историја српске штампе у Угарској 1791–1914*, Нови Сад: Матица српска, стр. 288.

4 Рајков, М. (1987) *Култура у Кикинди до 1941*, Књ. 1, Кикинда: Књижевна заједница Кикинде, стр. 121.

5 Исто.

6 Марчетић, А. Садашњост (1884–1906), у: *Банатска периодика XIX и XX века*, уредиле Матовић, В. и Циндори, М. (1995), Нови Сад: Матица српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 139.

ности, локалне вести, железнички ред вожње, разни огласи, савети из света медицине, пољопривреде, кулинарства, гастрономије, извештаји о раду школе црквене општине и сл. У свим бројевима је исцрпно обавештавао о локалним темама и актуелним проблемима. Борио се против мађаризације и заступао идеје српског национализма. Пред крај излажења, 1906. године, постао је гласник кикиндских радикала<sup>7</sup>. Штампан је у познатој штампарији Јована Радака у Великој Кикинди<sup>8</sup>.

Због незадовољства политичком и верском оријентацијом листа *Садашњост*, познати кикиндски адвокат Младен Трифунац Бача уз подршку Симе Ајваза и Арона Удицког 24. марта 1885. године у Кикинди је покренуо лист *Орао* за просвету, привреду и забаву<sup>9</sup>. Потписани уредник листа био је Арон Удицки, али се веровало да лист заправо уређује Сима Ајваз. Излазио је десетодневно до 13. маја 1888. године<sup>10</sup>.

*Гудало* је био један од првих листова за музичку културу код Срба. Роберт Толингер је направио велики преокрет у музичком животу Кикинде. Иницирао је да се при певачком друштву „Гусле” покрене музички часопис у коме ће се објављивати најновије вести из музичког живота код нас и у свету<sup>11</sup>. Кикиндски адвокат Милан Петровић, прихватио је уредништво и јануара 1886. покренут је часопис *Гудало* са поднасловом *часопис за унапређење љазбе*. Имао је своју нумерацију, редовно је излазио и штампан је у штампарији Јована Радака<sup>12</sup>. Толингер је био једини сарадник и писао чланке о музичким проблемима подучавајући читаоце музици, а чланке је углавном потписивао псеудонимом Младен<sup>13</sup>. Писао је о историји музике, упознавао своје читаоце са музичким уметницима, другим певачким друштвима, итд. Сваки нови број доносио је по једну музичку композицију, углавном Толингерову. Објављено је десет бројева часописа током 1886/1887. године. Једанаести број је објављен 1886. године на стогодишњицу листа, а уредник је био професор музике, Милован Мишков.

Када је лист *Орао* био обустављен, Сима Ајваз је 15. јула 1888. године у Кикинди покренуо *Недељни лист* за просвету, привреду и забаву који је у свему личио на свог претходника. Иза тог листа међутим није стајао Младен Трифунац него Паја пл. Еремић<sup>14</sup>. Због слабог одзива читалаца и нагомиланих претплатничких дугова, морао је бити обустављен 26. маја 1898. године<sup>15</sup>.

7 Крестић, В. нав. дело, стр. 290.

8 Импресум. (19. 05. 1885) *Садашњост*, година II број 21, стр. 164.

9 Импресум. (24. 03. 1885) *Орао*, година I број 1, стр. 1, 8.

10 Крестић, В. нав. дело, стр. 297.

11 Белодедић, С. (1967) *Кикинда 1918–1941*, Кикинда: Историјски архив, стр. 48.

12 Бицики, М. (1986) *Стогодишњица „Гудала“ – првог српског музичког часописа*, у: *Гудало: часопис за унапређење љазбе*, год. 101, бр 11, стр. 13.

13 Пејовић, Р. (1986) *Српска музичка реч у написима чешких музичара*, у: *Гудало: часопис за унапређење љазбе*, год. 101, бр 11, стр. 43.

14 Импресум. (16. 10. 1888) *Недељни лист*, година I број 16, стр. 1, 4.

15 Крестић, В. нав. дело, стр. 297.

Лист *Банаћанин* почео је да излази 13. октобра 1891. године у времену оштрих страначких борби у Кикинди. Власник и главни уредник био је Јован Радак<sup>16</sup>. То је био недељни лист за просвету, привреду и забаву. Уредник је обећао да ће најодлучније бранити српство и српске интересе, а посебно народна српска аутономна права. Заступао је интересе Радикалне странке. На месту уредника смењивали су се Јован и Јевта Радак, Сима Јовановић и Душан Кантар, али је на правац листа значајно утицао тадашњи познати радикал Мата Косовац. Уредништво листа *Банаћанин* често се упуштало у политичке расправе и били су бескомпромисни и оштри у нападима на либерале. Због таквог става 1893. и 1894. године често је имао посла са државним тужиоцем. Од јануара до априла 1894. године скоро сви бројеви били су инкриминисани. Због плаћања судских трошкова и новчаних казни, суочио се са нагомиланим дуговима и престао да излази 1894. године<sup>17</sup>.

Средином октобра 1892. године, појављује се *Гласник*, лист за просвету, привреду и забаву. Власник и одговорни уредник био је штампар Стеван Миленковић. Лист је уређивао и Мате Косовац, пензионисани учитељ из Меленаца, а финансирани су га Јоца Будишин, економ и Мита Биримац, трговац. Није био у служби ниједне странке. Појавио се уочи избора магистратских чиновника, па се може претпоставити да је због њих и покренут, јер је убрзо након обављене рестаурације укинут. *Гласник* је био у сукобу са Јованом Радаком. Лист се залагао за слогу међу Србима и Немцима<sup>18</sup>.

После ова два листа у Великој Кикинди су излазили и хумористички листови *Комарац*<sup>19</sup>, *Врађола* и *Кишобран*<sup>20</sup>.

*Врађола* се појавио 13. јануара 1894. године „да шалом разведри српска лица” у тим суморним данима, како су написали на насловној страни<sup>21</sup>. Власник листа био је Сима Јовановић, а уредник Душан Кантар. Њихова жеља је била да листом за шалу и забаву попуне празнину која је настала укидањем Змајевог *Сћармалој*. Излазио је два пута месечно. Због недовољног броја претплатника, нагомиланих дуговања, због вересија и слабог одзива сарадника, децембра 1894. године је обустављен<sup>22</sup>.

*Вране* су биле изразито политички лист уредника Младена Трифунца Баче и Арона Удицког из 1885. године. Служио је за нападе на политичке противнике<sup>23</sup>.

16 Импресум. (31. 01. 1893) *Банаћанин*, година III бр. 5, стр. 4.

17 Рајков, М. нав. дело, стр. 130.

18 Крестић, В. нав. дело, стр. 316.

19 За лист *Комарац* Душан Попов (1983, стр. 251) пише да је излазио у Великом Бечкерек, а Светолик Г. Белодедић (1967, стр. 57) да га је уређивао шири одбор, а главни уредник је био Божа Станојевић.

20 *Комарац* и *Кишобран* нису пронађени, само се зна да су излазили. Светолик Г. Белодедић пише да је главни уредник *Кишобрана* био „неки правник из Старог Бечеја” под псеудонимом „Осман” (1967, стр. 57).

21 Аноним. (13.01.1894) *Врађола*, година I бр. 1, стр. 1

22 Крестић, В. нав. дело, стр. 317.

23 Рајков, М. нав. дело, стр. 126.

Након гашења хумористичко-сатиричних листова, 1897. године, покренут је лист *Напредак*. Био је то недељник, издавао га је Емил Пајдак, али је био кратког века и нажалост није очуван ниједан примерак<sup>24</sup>.

*Србадија* је почела да излази од 27. априла 1898. године и била је лист за народне јавне потребе. Власник је била „Дружина Србадија” у којој је главну реч имао познати радикал Мате Косовац<sup>25</sup>. Године 1900. уредник је био Стева Таушановић, а задатак листа је био да служи народу и да на тлу Аустроугарске ради на очувању националне индивидуалности. Залагао се да сви грађани Монархије уживају подједнака права, али уз ношење једнаког терета. Био је ванстраначки, неутрални лист, али су му становишта ипак била најближа радикалским<sup>26</sup>. *Србадија* је била добро уређена, прегледна, богата разноврсним садржајем, између осталог из области књижевности и музике. Престанак излажења листа може се повезати са убиством финансијера Еремића, 05. јануара 1903. године. Последњи, 44. број новина припремљен је још за његовог живота, а изашао је дан после његовог убиства<sup>27</sup>. Пошто није било никаквих проблема због којих би лист морао да се угаси, јасно је да је престао да излази када је нестао власник и финансијер.

*Народни гласник* се појављује 1902. године и био је лист за народни напредак. За власника се наводи Дружина „Народног гласника”, уредничку одговорност током 1902. године преузима Ника Станков, а лист је штампан у штампарији Јована Радака. Доносио је домаће и новости из разних крајева, дописе, вести из привреде, железнички ред вожње, огласе. Током 1903. године, уредништво преузима Јован Рајков, а лист штампа „штампарија В. Гајинов пређе Стевана Миленковића”, али се садржај листа не мења<sup>28</sup>. Био је кратког века, излазио је само током 1902. и 1903. године<sup>29</sup>.

*Недељни гласник* је уређивао народни учитељ Михајло Косић, а почео је да излази током 1902. до 1905. године<sup>30</sup>. Током истраживања нисмо успели да пронађемо ниједан примерак листа.

Др Васа Јакшић и професор Миша Годић су уз материјалну помоћ Марка Богдана, трговца, и више имућних Кикинђана почетком XX века основали политички лист *Демократија*. Сарадник је био тада општепознати угарски демократа Оскар Јоси. Нема тачних података, али се претпоставља да је лист био кратког века<sup>31</sup>.

24 Исто, стр. 131.

25 Импресум. (08. 10. 1898) *Србадија*, година I број 51, стр. 1, 4.

26 Крстић, В. нав. дело, стр. 317.

27 Исто, стр. 318.

28 Импресум. (17. 11. 1902) *Народни гласник*, година I број 8, стр. 1, 6.

29 Рајков, М. нав. дело, стр. 134.

30 Рајков, М. (1970) Прилог изучавању развитка штампарија и штампе у Кикинди, у: *Рагвојвођанских музеја*, бр. 20, стр. 328.

31 Рајков, М. (2003) *Историја града Кикинде до 1918. године* (Преглед), Кикинда: Историјски архив Кикинда, стр. 138.

Године 1892. Стеван Миленковић оснива своју штампарију под називом *Српска шtamпapија*. За све време свог постојања штампала је напредне, демократски оријентисане листове и књиге. У њој је штампан недељник кикиндских Срба, *Српски џлас*, предратни лист српских демократа у периоду између 1907. и 1913. године<sup>32</sup>. Власник и издавач била је „Дружина српског гласа“, уређивао га је Васа Јакшић, а његов главни помоћник био је књижевни преводилац Ника Николајевић<sup>33</sup>. Марко Богдан који је био финансијер листа, после дужих политичких несугласица, потпуно се одвојио од „Дружине српског гласа“. Из тог разлога, демократе су 16. јула 1910. године *Српски џлас* претворили у недељни лист и изменили му наслов. Тако је „лист независних Срба“, постао је „лист Срба демократа“, јер је то више одговарало програму који је тада заступао. *Српски џлас* је излазио до 22. априла 1913. године, до изненадне смрти Васе Јакшића.

Обновљени *Српски џлас* појавио се 6. јануара 1920. године са најавом да ће наставити тамо где је стао Васа Јакшић<sup>34</sup>. Заступао је напредна схватања, подижући глас против великих профита капиталиста, а у одбрану сељачке сиротиње. Лист је био поборник радикалне аграрне реформе. Сматрао је да сељаци морају добити право својине на земљу. Браћа Милутин и Жарко Јакшић потпуно су се окренули политици и нису превише пажње посвећивали темама попут књижевности коју је Васа Јакшић раније неговао, али су у листу имали рубрику *Листајак* у којој су објављивали књижевне чланке<sup>35</sup>. Касније су добили посланичке мандате и престали са уређивањем листа. Дана 31. 12. 1920. године објавили су престанак штампања *Српског џласа*, али су наставили да размишљају о покретању неког значајног дневног листа.

Од 23. априла 1911. до 25. фебруара 1912. године у Кикинди је поред *Српског џласа* излазио и *Народни лист*, штампан у Накладној штампарији у Великој Кикинди<sup>36</sup>. То је био недељник који је заступао интересе Радикалне странке. Власник је била „Дружина Народног листа“, у којој су главну улогу финансијера имали велепоседник Јоца Будишин и трговац Мита Биримац<sup>37</sup>. Када се појавио први број радикалног листа, *Српски џлас* га је компромитовао упоређујући га са старом *Србадијом*. Објављивао је новости, чланке о народним и црквеним обичајима, преглед културе, привреде, задругарства, здравствене заштите, трговине и

32 Рајков, М. (1987) *Култура у Кикинди до 1941*, Књ. 1. Кикинда: Књижевна заједница Кикинде, стр. 136.

33 Импресум. (06. 05. 1907) *Српски џлас*, година I број 5, стр. 1, 4.

34 Попов, Д. (1995) Кикиндска српска штампа између два рата (1918–1941), у: *Банајска периодика XIX и XX века*, уредиле: Матовић, В. и Циндори, М. Нови Сад: Матица српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 71.

35 Исто, стр. 72.

36 Импресум. (17. 04. 1911) *Народни лист*, година I број 2, стр. 4.

37 Рајков, М. (1970) Прилог изучавању развитка штампариија и штампе у Кикинди, у: *Рад војвођанских музеја*, бр. 20, стр. 329.

огласе. Одговорни уредник свих бројева био је Мита Косовац. Лист није посвећивао пажњу питањима која се тичу Кикинде и њене околине. Почетком 1912. године, уредник се жалио на то да су дугови претплатника превелики и да лист има огромних проблема. Косовац је морао 1912. године да обустави издавање листа<sup>38</sup>.

Током децембра 1918. године, појављује се *Српски њасник*, лист за политику, просвету и привреду, штампан у штампарији Јована Радака. Излазио је под уредништвом правника др Саве Путника<sup>39</sup>. На самом почетку био је ванстраначки лист, али је заступао интересе српске буржоазије у Великој Кикинди<sup>40</sup>. Нема сумње да је лист финансијски потпомаган од стране добростојеће породице Будишин, Јоце Будишина и његове браће, те да је заступао интересе богатијих земљопоседника, који су тражили да држава гарантује привредну стабилност<sup>41</sup>. Нови уредник Василије Петровић, професор у Гимназији, имао је визију да направи лист, који ће се бавити просветним и поучним стварима, избегаваће сплетке, залагаће се да износи ствари које се тичу друштвеног развитка српског народа и давати савете за материјални напредак. Суочивши се са чињеницом да Радикална странка има очекивања од листа да се укључи у политичку борбу, Петровић је напустио место уредника, а наследио га је Влада Марковић, који је схватио шта се од њега тражи. *Српски њасник* је престао да излази 1920. године, а остао је доследан политици иза које је стајао<sup>42</sup>.

Постоји траг да су кикиндски радикали 1923. године пред парламентарне изборе издавали *Кикиндски њасник*, али је он био лист за „једнократну употребу“, јер се угасио чим су прошли избори, гашењем фондова за штампање<sup>43</sup>.

Бавећи се истраживањем на ову тему у Историјском архиву Кикинде открили смо лист под насловом *Друштво и сјорш*, а сачувана су само два примерка из осме године издавања од 18. 2. 1932. и од 17. 3. 1932. године, што нам говори да се први број појавио 1924. године. У осмој години издавања, уредник је био Милорад Д. Мојић. Лист је доносио друштвено-политичку хронику, вести из културе, спортске вести из земље и света, објаве о лицитацијама и разне огласе<sup>44</sup>. Лист *Друштво и сјорш* излазио је у Великом Бечкерек, али је само неколико бројева изашло у Великој Кикинди.

38 Крестић, В. (1980) *Историја српске штампе у Угарској 1791–1914*, Нови Сад: Матица српска, стр. 361.

39 Импресум. (10. 01. 1919) *Српски њасник*, година II број 2, стр. 1, 4.

40 Попов, Д. (1983) *Српска штампа у Војводини 1918–1941*, Нови Сад: Матица српска, стр. 71.

41 Попов, Д. (1995) Кикиндска српска штампа између два рата (1918–1941), у: *Банатска периодика XIX и XX века*, уредиле: Матовић, В. и Циндори, М. Нови Сад: Матица српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 70.

42 Исто, стр. 71.

43 Исто, стр. 72.

44 Импресум. (18. 02. 1932) *Друштво и сјорш*, година VIII бр. 7, стр. 1.

После дуже паузе, Кикинда је добила нови лист, *Српски џласник*. Нови недељник покренуо је новинар Војислав Пецић 6. октобра 1928. године. Због великог антагонизма и проблема у српско-хрватским односима, дошло је до завођења диктатуре, па су из наслова листова морала бити избрисана национална и страначка обележја. Тако је и *Српски џласник* променио свој назив у *Народни џласник*<sup>45</sup>. Лист се бавио локалним питањима, филмом, фудбалом и црном хроником, јер је било забрањено писање о политици. Постоје трагови да је редакција организовала уметничке вечери у градској кафани, избор за најлепше девојке и дечаке, па и фудбалске прогнозе. Уз све то није могао да обезбеди трајнији опстанак, те је угашен 1. септембра 1929. године, након изласка 48. броја<sup>46</sup>.

Друге новине, које смо открили током истраживања у Историјском архиву у Кикинди, излазиле су под насловом *Званичне новине за ђрад и околину великокикиндску*. Тај лист нигде не спомињу историчари Душан Попов, Василије Крестић, ни Ференц Немет, који су се бавили тематиком периодике током XIX и XX века. Новине су излазиле сваке недеље током 1928. године двострано и коштале су 1 динар. Главни уредник био је Милан Сеђаков и штампане су у штампарији Сеђакова, где су примали и приватне огласе, што нас наводи на помисао да су се финансирале од објављивања огласа, а доносиле су у наставцима Уредбу о преносу послова на обласне самоуправе, затим Правилник за извршење Закона о монополу петролеума, јавне продаје, објаве о лицитацијама, као и огласе Редарствене капетаније града Велике Кикинде. Лист је личио на неку врсту службеног гласника<sup>47</sup>. Примерци на које се наишло током истраживања покривају период од 13. 5. 1928. до 30. 9. 1928. године.

Историчар Душан Попов у својим истраживањима открива да је само недељу дана након укидања *Народног џласника*, Милан Сеђаков, познати штампар у Великој Кикинди, 8. септембра 1929. године покренуо нови лист *Недељни џласник*. То гласило је прихватило линију државног и народног јединства, а у њему се као сарадник појављује и млади песник родом из Кикинде, Јован Поповић. Као особа опредељена за напредну мисао, у својим чланцима се залагао да „провинцијска интелигенција” ради за добро народа. Мотивисао је младе интелектуалце на блиски контакт са обичним светом, да културу уносе у редове народа<sup>48</sup>. Јован Поповић је написао аналитички чланак о културним приликама у Великој Кикинди, где напомиње да је у духовној сфери завладала апатија<sup>49</sup>. Жртва те апатије постао и лист *Недељни џласник*, који је угашен 22. марта 1931. године након 77. броја.

45 Импресум. (17. 11. 1902) *Народни џласник*, година I број 8, стр. 6.

46 Попов, Д. (1983) *Српска штампа у Војводини 1918–1941*, Нови Сад: Матица српска, стр. 337.

47 Импресум. (13. 05. 1928) *Званичне новине за ђрад и околину Великокикиндску*, година I број 9, стр. 1, 2.

48 Попов, Д. нав. дело, стр. 340

49 Поповић, Ј. (02.11.1930) Уводна реч, *Недељни џласник*, стр. 1.

Сава и Вера Николић доселили су се у Велику Кикинду и покренули сензационалистички лист *Северну сѣражу*<sup>50</sup>, који је дуже време излазио у Београду. Често је покретао питања око злоупотребе страног капитала, али ни тиме није успевао да привуче читалачку публику, те је Николић преселио лист у Велики Бечкерек у нади да ће тамо имати већу публику и шире поље рада. Достигао је велики тираж у то време, али због несолидарности није имао сталну читалачку публику. Полако је западао у кризу, па је покушао да се одржи променом имена у *Јуџословенску северну сѣражу*, али ни то није помогло, па је 20. септембра 1931. године угашен. Николић је укинуо и лист *Велика Кикинда и околина*, који је кратко време излазио током 1931. године<sup>51</sup>. Постао је дописник *Јуџословенског дневника*, али када је тај лист угашен 1935. године, покушао је поново да покрене *Велику Кикинду и околину* у служби владајуће странке, али је и други покушај био кратког века и трајао само од јуна до октобра 1935. године<sup>52</sup>.

Године 1886, Милан Сеђаков је сопственим средствима основао мању штампарију. Када је 1893. године купио нова слова и машине, отпочео је са штампањем локалних листова. Највише је штампао листове на немачком и мађарском језику. Између 1931. и 1941. године, издавао је свој лист *Јуџословен*<sup>53</sup>. То је био недељни лист за културна, просветна и друштвена питања. Први број је покренут недељу дана након обустављања *Недељног ласника*, 29. марта 1931. године<sup>54</sup>. Штампан је у штампарии Сеђакова, где је био одговорни уредник и штампар све до 7. августа 1932. године, када због болести, штампарии и штампање листа преузима његов млађи син Петар Сеђаков. Милан Сеђаков је лист осмислио за културна, просветна и друштвена питања и објављивао у њему чланке о привреди, просвети, локалним вестима, друштвеним дешавањима, чланке локалне хронике, теме из спорта и огласе. Петар Сеђаков, од 13. августа 1933. до 24. децембра 1939. године преузима штампање листа због очеве болести. Задржао је име листа *Јуџословен* и све до 29. октобра 1933. излазио са концепцијом идентичном очевом моделу, али се као главни уредник појављује Драгутин. Ф. Тангл. Наиме Танглова *Кикиндска недеља* иако је пратила локална дешавања у Великој Кикинди, због малог броја претплатника запала је у кризу, па је морао да га фузионира са *Јуџословеном*<sup>55</sup>. Новине од 3. новембра 1933. године постају *лист за културна, просветна и друштвена*

50 Импресум. (14. 05. 1930) *Северна сѣража*, година I број 16, стр. 1, 4.

51 Импресум. (26. 04. 1931) *Велика Кикинда и околина*, година I број 2, стр. 1, 4.

52 Попов, Д. (1995) Кикиндска српска штампа између два рата (1918–1941), у: *Банатска периодика XIX и XX века*, уредиле: Матовић, В. и Циндори, М. Нови Сад: Матица српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 75.

53 Попов, Д. (1983) *Српска штампа у Војводини 1918–1941*, Нови Сад: Матица српска, стр. 348.

54 Импресум. (29. 03. 1931) *Јуџословен*, година I број 1, стр. 1.

55 Рајков, М. (1987) *Култура у Кикинди до 1941*, Књ. 1. Кикинда: Књижевна заједница Кикинде, стр. 144.

ишћања за *ѣрад и срез Велико Кикиндски и Ново Кањишки*, одговорни уредник је и даље Драгутин. Ф. Тангл. Од 19. новембра 1933. године поново се појављује Милан Сеђаков у улози уредника и новине постају *лисѣи за кулѣурна, ѣросвејна и друшѣивена ишћања за ѣрад и срез Велико Кикиндски*. Све до 1. новембра 1934. године, уредник листа био је Милан Сеђаков, а тада уредништво преузима Милутин Сеђаков и од броја 200 постаје дневни лист. Од дана 24. јануара 1935. године, лист улази у своју другу фазу. Почиње да излази двонедељно и даље у власништву и под уредништвом Милутина Сеђакова, а од 3. фебруара, једном недељно. Патрон листа био је др Мирко Косић, народни посланик, који се придружио старим радикалима, па у садржају у све већој мери преовладавају друштвено-политичка дешавања. Дана, 29. септембра 1935. године, иако и даље под уредништвом Милутина Сеђакова, новине добијају поднаслов *седмични лисѣи за војвођанска ишћања*. Обогаћене су страницама под називом *Из наше лејѣ Војводине и Кикиндски живоиѣ*, приближавајући се територијално и локално блиским темама. На основу налепница на новинама видимо да су постојале претплате из Омиша и Липика, односно, читале су се и изван Кикинде. Године 1937. изостављају се цензурисани чланци и ти ступци остају бели. Од 31. јула 1938. године, поново се као власник и уредник листа помиње Милан Сеђаков. Од 5. марта 1939. године и даље под уредништвом Милана Сеђакова, новине постају *независан седмични лисѣи за национална, ѣросвејна, ѣривредна и друшѣивена ишћања*. Све су чешћи чланци о националном идентитету Срба, Хрвата, Југословена у Мађарској и Мађара у Југославији, све се више ставља акценат на слободу штампе. Дана 5. новембра 1939. године облик се мења у независни недељни лист и под називом *Јуѣословен – независни седмични лисѣи* егзистира до 24. децембра 1939. године. Лист *Јуѣословен*, остао је једини кикиндски лист до априлског рата 1941. године<sup>56</sup>.

Вођство Југословенске радикалане заједнице у Великој Кикинди, 18. септембра 1938. године покренуло нови недељник под насловом *Народна реч*<sup>57</sup>, због незадовољства писањем у листу *Јуѣословен*. Лист су уређивали др Марко Беланић и Ђорђе Брашован и осуђивали су Војвођански фронт сматрајући га „националном срамотом”, али су признавали да је Војводина као најбогатија покрајина дала несразмерно више за опште потребе од других крајева<sup>58</sup>. Лист је био прорежимски, подржавао је владајућу странку. Штампање листа обустављено је након педесет и трећег броја, 15. октобра 1939. године.

*Кикиндска недеља* је лист који излазио од 18. септембра 1932. до 8. августа 1933. године под уредништвом Александра М. Стричевића. Излазио је као недељник и штампан је у штампарији Јована Радака<sup>59</sup>. Сарадници листа ревносно су пра-

56 Попов, Д. (1995) нав. дело, стр. 76.

57 Импресум. (16. 10. 1938) *Народна реч*, година I број 5, стр. 1, 4.

58 Попов, Д. (1983) *Српска ишћамѣа у Војводини 1918–1941*, Нови Сад: Матица српска, стр. 479.

59 Импресум. (23. 10. 1932) *Кикиндска недеља*, година I број 6, стр. 1, 4.

тили збивања у локалу, те је доносио привредне вести, чланке о пољопривреди, занатству, спорту, култури, из света моде и огласе<sup>60</sup>. Већ од трећег броја, 2. октобра 1932. године, мења свог власника и издавача, па и изглед насловне стране и поприма облик недељног информативног листа. Власник и издавач постаје Драгутин Тангл, али уредник и даље остаје Александар М. Стричевић и наставља се штампа у штампарији Јована Радака. Током јануара 1933. године, уредништво преузима Милорад С. Палинкашев, али се већ почетком фебруара враћа Александар М. Стричевић, међутим, лист почиње да се штампа у штампарији Југословенског дневника у Суботици. Од 7. маја 1933. године, власник, издавач и одговорни уредник постаје Драгутин Ф. Тангл и лист наставља да се штампа у штампарији Јована Радака у Великој Кикинди до последњег броја. Лист запада у кризу, јер иако је имао неколико стотина претплатника, само је око двеста плаћало претплату, па је Тангл био приморан да га фузионише са листом *Југословен*<sup>61</sup>.

### Појављивање новина на мађарском језику у Великој Кикинди

Леополд Јокли (Jokly Lipót) имао је значајан допринос у појављивању штампе на мађарском језику. Деценијама се погрешно мислило да је први лист на мађарском језику покренуо Даниел Ереди (Erdődi Dániel) и да је то био *Kikindai közlöny* (Кикиндски гласник). Новија истраживања су показала да је кикиндски књижар и штампар Јокли био издавач и уредник два мађарска листа, која су имала кратак век излажења, *Nagykikindai Lapok* (Великокикиндски листови) од 1879. и *Nagykikindai közlöny* (Великокикиндски гласник) од 1881, а трећи, *Nagykikindai Híradó* (Великокикиндске вести) излазио је скоро три године од 1881. до 1884. године<sup>62</sup>.

*Kikindai hírlap* (Кикиндски весник) излазио је кратко време осамдесетих година XIX века. Имао је политичко обележје.

*Kikindai közlöny* (Кикиндски гласник) почео је да излази јануара 1882. и излазио све до 1912. године. То је био друштвени, културни и привредни недељник са извештајима о културним и друштвено-политичким дешавањима у граду, рекламама и обавештењима о стечајним поступцима<sup>63</sup>. Издавач и одговорни уредник био је Даниел Ереди (Erdődi Dániel), професор гимназије, а касније Иштван Кош (Kós István). Штампан је у штампарији Јована Радака<sup>64</sup>.

Лист *Felső Torontál* (Северни Банат) почео је да излази 1887. и излазио до 1917. године. То је био недељник који се бавио друштвено-политичким и културним питањима у граду, доносио најновије вести из свакодневног живота, судске парнице, земљорадницима давао савете, објављивао рекламе и стечајне поступке, доносио вести о значајнијим дешавањима у Будимпешти, а излазио је сваког четвртка.

60 Попов, Д. (1983) нав. дело, стр. 359.

61 Попов, Д. (1995) нав. дело, стр. 75.

62 Рајков, М. (1987) *Култура у Кикинди до 1941*, Књ. 1. Кикинда: Књижевна заједница Кикинде, стр. 120.

63 Impresszum (1885. 03. 08) *Kikindai közlöny*, IV évfolyam 20. szám, p. 1, 4.

64 Рајков, М. (1987) нав. дело, стр. 118.

Одговорни уредник био је др Карољ Киш (dr. Kiss Károly), познати стручњак за правни третман откупа ритске земље о чему је писао и у листу<sup>65</sup>. Лист је штампан у штампарији Јована Радака<sup>66</sup>.

*Torontáli közlöny* (Торонталски гласник) покренут је 1881. године као политички лист<sup>67</sup>, а настао је спајањем претходна два *Kikindai közlöny* (Кикиндски весник) и *Felső Torontál* (Северни Банат). Излазио је до 1917. Током времена се претвара у друштвено-економски и културни лист. Од 1893. године, уредник листа био је др Карољ Киш (dr. Kiss Károly), адвокат. Њега је почетком XX века наследио Јанош Хофман Кемењ (Hoffmann Kömény János), пензионисани учитељ грађанске школе<sup>68</sup>. На крају га је уређивао Ђула Деак (Deák Gyula), адвокат. Лист је штампан у штампарији Kiadóiproda. Лист је будно пратио дешавања у политичком животу кикиндских Срба, са посебним освртом на раднички покрет<sup>69</sup>.

Лист *Magyar otthon* (Мађарска домовина) кратко је излазио у периоду од 1892. до 1893. године и био изразито националистички лист који је доносио чланке против социјалистичког радничког покрета. Уређивао га је Игнац Јесенски (Jeszenszky Ignác), реформатски свештеник<sup>70</sup>.

Сличну судбину имао је лист *Délvidék* (Јужни крај) Хлавача Адолфа, који је почео да излази 1894. године. То је био друштвено-економски и културни недељник који је излазио сваке среде, али је био кратког века, а потом је обновљен и излазио 1911–1912. године<sup>71</sup>.

*Közérdek* (Општи интерес) Игнаца Јесенског (Jeszenszky Ignác), излазио је између 1898. и 1902. године и није имао бољу судбину од својих претходника<sup>72</sup>.

Следећи лист који се појављује 1898. године је *Torontáli hírlap* (Торонталски весник), друштвено-економски и културни недељник. Власник и одговорни уредник био је Јене Балаж (Balázs Jenő)<sup>73</sup>. Излазио је до 1918. године сваког четвртка и недеље, а доносио је вести из свакодневног живота, железнички ред вожње између Велике Кикинде и Будимпеште, рекламе и информације битне за свакодневицу тог времена. Штампан је у парној штампарији Јована Радака. Од 1908. године спајају се *Torontáli hírlap* (Торонталски весник) и *Torontáli közlöny* (Торонталски гласник) и лист поприма политички карактер. Доноси политичке чланке, али остају и рекламе. Између 1907–1912. године, уређивао га је др Ђула Деак (Deák Gyula), кикиндски адвокат. Он је листу дао занимљивију и напреднију оријента-

65 Исто, стр. 128.

66 Impresszum. (1887. 07. 21) *Felső Torontál*, I évfolyam 12. szám, p. 4.

67 Impresszum. (1897. 10. 31) *Torontáli közlöny*, XVI évfolyam 133. szám, p. 1.

68 Белодедић, С. (1967) *Кикинда 1918–1941*, Кикинда: Историјски архив, стр. 56.

69 Рајков, М. (1987) нав. дело, стр. 128.

70 Исто, стр. 133.

71 Рајков, М. (1987) нав. дело, стр. 140.

72 Исто, стр. 133.

73 Impresszum. (1898. 01. 13) *Torontáli hírlap*, I évfolyam 4. szám, p. 1, 4.

цију. Штампан је у штампарији „Панонија“, чији је власник био Јене Балаж (Balázs Jenő)<sup>74</sup>.

Лист *Összetartás* (Слога) био је недељник за друштвено-политичка питања, а уређивао га је Ференц Варга (Varga Ferenc). Излазио је 1909. и 1910. године<sup>75</sup>.

*Felső Torontáli Közlöny* (Горњи торонталски гласник) почео је да излази 1910. године као политички недељник и као званични лист великокикинске народне радничке класе. Одговорни уредник био је др Марцел Тирк (dr. Türk Marczel), а штампан је у штампарији Кароља Сондерлинга (Sonderling Károly nyomdája)<sup>76</sup>. Доносио је политичке чланке, извештаје са Скупштине, важне информације попут реда вожње железничког саобраћаја, кратке вести, вести из спорта и рекламе. Био је кратког века<sup>77</sup>.

Последњи мађарски лист који се појавио пре Првог светског рата у Кикинди, био је *Bánát* (Банат), демократски, политички недељник. Уређивао га је Ђула Деак (Deák Gyula), адвокат. Излазио је у периоду од 1912. до 1914. године<sup>78</sup>.

### Појављивање новина на немачком језику у Великој Кикинди

Леополд Јокли (Jokly Lipót) је 1874. године покренуо свој лист *Gross Kikindaer Zeitung* (Великокикинске новине) чији је био власник, издавач, уредник и штампар<sup>79</sup>. То су биле најстарије новине у Великој Кикинди<sup>80</sup>. Био је то лист за привредна, друштвена и културна питања. Излазио је 44 године, али га је Јокли уређивао само до 1885, јер се одселио из града<sup>81</sup>. Лист је био политички оријентисан недељник. Главни и одговорни уредник био је Вилмош Колб (Kolb Vilmos). *Gross Kikindaer Zeitung* (Великокикинске новине) Јоклију су биле средство за борбу против кикинске општине која је била у рукама српске буржоазије, али је Јокли у тој борби претрпео неуспех<sup>82</sup>.

*Gross-Kikindaer Wochenblatt* (Великокикински недељни лист) је излазио од 1883. до 1886. године. То је био недељник за привредна и културна дешавања. Уредник је био Семере Габриел<sup>83</sup>.

74 Рајков, М. (1987) нав. дело, стр. 129.

75 Исто, стр. 140.

76 Impressum (1911. 01. 15) *Felső Torontáli Közlöny*, II évfolyam 5. szám, p. 1, 10.

77 Рајков, М. (1987) нав. дело, стр. 141.

78 Исто, стр. 141.

79 Impressum. (1877. 09. 16) *Gross Kikindaer Zeitung*, III Jahrgang Nr. 37, p. 1, 4.

80 Бечкеречки лист *Торонтал* (*Torontál*) објавио је да је Леополд Јокли (Jokly Lipót), великокикински књићар, основао прву штампарију у граду, где ће од 1. октобра почети да излази и привредни недељник. Објавили су да је било крајње време да у граду са преко 20.000 становника почне са радом штампарија и да град добије свој недељни лист.

81 Рајков, М. (1987) нав. дело, стр. 101.

82 Исто, стр. 115.

83 Исто, стр. 120.

*Nagykikinda und Umbergund* (Велика Кикинда и околина) био је политички недељник који је излазио недељом од 1875. до 1913. године. То је био лист за друштвено-политичка питања. Власник и уредник листа био је др Јанош Хохштрасер (dr. Hochstrasser János), а главни сарадник Густав Дитл (Dietl Gusztáv)<sup>84</sup>.

Са истим уредником је излазио и лист за јавни интерес *Nagy Kikinda*<sup>85</sup> (Велика Кикинда) од 1895. до 1908. године. Лист је доносио друштвено-политичке чланке на немачком и мађарском језику<sup>86</sup>.

*Nagy Kikindaer Zeitung* (Великокикиншки лист) Карла Шилера је кратко излазио, крајем 1916. и почетком 1917. године<sup>87</sup>.

Сви ови листови су у поднасловима писали да су листови за просвету, привреду, културу и забаву, али су ипак били политички обојени носиоци странаčkih интереса локалне буржоазије. Неки од њих су имали наглашене националистичке тенденције. Сукоби између појединих локалних новина и Општине били су чести.

### *Појављивање и популаризација календара у Великој Кикинди*

У издавачкој делатности Кикинде, календари су заузимали веома значајно место. Од 1882. до 1942. године излазило је 37 календара. Штампарија Јована Радака издавала је 35 календара, а два су штампана у штампарији Стевана Миленковића.

Стеван Миленковић је издавао *Зимзелен* (1893–1894) и *Српкињу* (1896), календар за жене.

Штампарија Јована Радака објављује: *Српски великокикиншки календар* (1881–1942), *Гуслар* (1896–1935), *Врајолан* (1896–1939). Од 1897. године издаје следеће календаре: *Србијанац* и *Сремац* (до 1918), *Орао* (до 1919), *Бачванин*, *Банаћанин*, *Босанац*, *Црногорац*, *Далмаћинац*, *Личанин* и *Милош Обилић* (до 1930), *Родољуб* и *Српски орао* (до 1931), затим *Чика Јова*, *Херцеговац*, *Краљевић Марко*, *Мале новине* и *Мали џланетар*. Године 1899. објављен је *Православни црквени календар*, 1906. *Ружица* (до 1919). *Нови Србобран* и *Рајтар* се појављују 1912. године, *Садашњоси* 1915, *Домаћи пријатељ* 1916, *Ласица* 1917, а *Црквени календар* и *Вечити календар са рождаником и сановником* 1919. године. Последњи календар Радакова штампарија је објавила 1942. године.

Већина календара је излазила до Првог светског рата. Најпознатији уредници Календара штампаних код Јована Радака су били: Ђорђе (Ђока) Радак, Паја Марковић Адамов, Славко М. Косић, Александар Сандић, Љубомир Лотић, Аркадије Варађанин, Мато Косовац и др<sup>88</sup>. На основу сачуваног материјала, може се видети

84 Исто, стр. 134.

85 Impressum. (1898. 06. 26.) *Nagy-Kikinda*, IV Jahrgang Nr. 27, p. 1.

86 Рајков, М. (1987) нав. дело, стр. 135.

87 Исто, стр. 141.

88 Матицки, М. (1995) Банатски алманаси и календари деветнаестог века, у: *Банајска периодика XIX и XX века*, уредиле: Матовић, В. и Циндори, М. Нови Сад: Матица српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 33.

да су се прилози повремено понављали. Неки од ових календара су излазили и у периоду између два светска рата.

Календари су садржајем доприносили културном напретку и уздизању народа. Пружали су корисне савете из области свакодневице, од пољопривреде, хигијене, лечења, кулинарских вештина до школства. Снажно су утицали на јачање националне свести српског народа у свим крајевима у којима су живели Срби, учвршћујући религиозну свест и морал тадашњег друштва. Њихов циљ је био да подстакне Србе да сачувају свој идентитет. То је типично за календаре који су излазили до 1918. године.

Илустровани календари су имали своје специфичности. Првенствено су доносили прилоге најеминентнијих, углавном српских књижевника из свих крајева Србије, потом кикиндских писаца, биографије истакнутих политичких и културних радника, историјских личности из делова са српским становништвом. Значајни су били и прилози из народне књижевности, историје и географије целог света, религије, а поготово прилози у слици и речи из света и вести из културног и привредног живота. Илустрације су имале обавезна објашњења. Имали су просветитељски карактер. Штампани су на српском језику ћириличним писмом. На почетку сваког се налазио календар за целу годину са интересантним подацима о рачунању времена, црквеним празницима, астрологији, о владарској породици, али су увек имали и празне стране где су власници уписивали своје забелешке везане за тај месец. На крају сваког календара били су подаци о вашарима и сајмовима, изводи поштанских тарифа и неколико страница огласа и реклама.

### *Закључак*

Периодика публикована у одређеној средини, носилац је актуелних информација, сведок друштвено-политичких збивања и показатељ културног и образовног развоја, те је изузетно важан извор за проучавање њене историје и културне баштине. У раду је дат исцрпан попис периодике штампане у Кикинди, од појаве прве штампарије до краја Другог светског рата, са доступним подацима о уредницима и сарадницима, о карактеру и намени тих публикација, штампаријама у којима су штампане, као и временским интервалима у којима су се појављивале. Истраживање је обухватило преглед објављених извора и претраживање фондова библиотека, музеја и архива. Посебан допринос истраживања огледа се у проналаску два листа која у раније публикованим истраживањима нису била нигде пописана нити помињана.

У Кикинди се 1845. године појављује први ручно писани лист на српском језику, док се први штампани појављује 1884. Први лист штампан на мађарском језику у Кикинди појављује се 1879. године, а на немачком 1874. године. Дешавало се да су једне новине доносиле текстове на више језика. До краја Другог светског рата, у Кикинди је штампан 71 лист и новина, од тога 39 на српском, 21 на мађарском и 11 на немачком језику. Овај рад набраја најзначајније од њих. У издавачкој делатности Кикинде значајно место заузимали су календари. Од 1882. до 1942. године

излазило је 37 календара. Прва штампарија у Кикинди основана је 1838. године и била је у власништву Алојза Апилера (Alois Apiler). Међу најзначајнијим штампаријама у Кикинди били су Јован Радак, Стеван Миленковић, отац Милан и синови Иван и Петар Сеђаков, Леополд Јокли. Листови су често имали политичка и национална обележја. У периодици су публиковани прилози из различитих области, од политике, просвете, медицине, привреде, културе и књижевности, до забаве и хумора. Сачувани примерци ове периодике драгоцен су извор за пручавање културног и историјског наслеђа Кикинде и Баната.

### ЛИТЕРАТУРА:

- Аноним. (13. 01. 1894) *Враћолан*, година I бр. 1.
- Белодедић, С. (1967) *Кикинда 1918–1941*, Кикинда: Историјски архив.
- Бикицки, М. (1986) Стогодишњица „Гудала“ – првог српског музичког часописа, у: *Гудало: часопис за унапређење гласбе*, год. 101, бр 11, стр. 13–18.
- Булатовић, Б. (1995) Културни летопис Баната у првим српским листовима, у: *Банатска периодика XIX и XX века*, уредиле: Матовић, В. и Циндори, М. Нови Сад: Матица Српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 11–17.
- Импресум. (31. 01. 1893) *Банаћанин*, година III бр. 5, стр. 1–4.
- Импресум. (26. 04. 1931) *Велика Кикинда и околина*, година I број 2, стр. 1–4.
- Импресум. (18. 02. 1932) *Друштво и сјорџ*, година VIII бр. 7, стр. 1–6.
- Импресум. (13. 05. 1928) *Званичне новине за град и околину Великокикиндску*, година I број 9, стр. 1–2.
- Импресум. (29. 03. 1931) *Југословен*, година I број 1, стр. 1–6.
- Импресум. (23. 10. 1932) *Кикиндска недеља*, година I број 6, стр. 1–4.
- Импресум. (16. 10. 1938) *Народна реч*, година I број 5, стр. 1–4.
- Импресум. (17. 11. 1902) *Народни власник*, година I број 8, стр. 1–6.
- Импресум. (17. 04. 1911) *Народни лист*, година I број 2, стр. 1–4.
- Импресум. (08. 09. 1929) *Недељни власник*, година I број 1, стр. 1–2.
- Импресум. (16. 10. 1888) *Недељни лист*, година I број 16, стр. 1–4.
- Импресум. (24. 03. 1885) *Орао*, година I број 1, стр. 1–8.
- Импресум. (19. 05. 1885) *Садашњост*, година II број 21, стр. 157–164.
- Импресум. (14. 05. 1930) *Северна ситража*, година I број 16, стр. 1–4.

- Импресум. (08. 10. 1898) *Србадија*, година I број 51, стр. 1–4.
- Импресум. (06. 05. 1907) *Српски тлас*, година I број 5, стр. 1–4.
- Импресум. (10. 01. 1919) *Српски тласник*, година II број 2, стр. 1–4.
- Крестић, В. (1980) *Историја српске штампе у Угарској 1791–1914*, Нови Сад: Матица српска.
- Марчетић, А. (1995) Садашњост (1884–1906), у: *Банатска периодика XIX и XX века*, уредиле: Матовић, В. и Циндори, М. Нови Сад: Матица Српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 139–146.
- Матицки, М. (1995) Банатски алманаси и календари деветнаестог века, у: *Банатска периодика XIX и XX века*, уредиле: Матовић, В. и Циндори, М. Нови Сад: Матица Српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 19–41.
- Пејовић, Р. (1986) Српска музичка реч у написима чешких музичара, у: *Гудало: часопис за унапређење тласбе*, год. 101, бр 11, стр. 37–46.
- Попов, Д. (1995) Кикиндска српска штампа између два рата (1918–1941), у: *Банатска периодика XIX и XX века*, уредиле: Матовић, В. и Циндори, М. Нови Сад: Матица Српска; Београд: Институт за књижевност и уметност; Зрењанин: Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, стр. 69–76.
- Попов, Д. (1983) *Српска штампа у Војводини 1918–1941*, Нови Сад: Матица српска.
- Поповић, Ј. (02.11.1930) Уводна реч, *Недељни тласник*, стр. 1.
- Рајков, М. (2003) *Историја трага Кикинде до 1918. године* (Преглед), Кикинда: Историјски архив Кикинда.
- Рајков, М. (1987) *Култура у Кикинди до 1941*, Књ. 1. Кикинда: Књижевна заједница Кикинде.
- Рајков, М. (1970) Прилог изучавању развитка штампарија и штампе у Кикинди, у: *Раг војвођанских музеја*, бр. 20, стр. 322–334.
- Impresszum. (1887. 07. 21.) *Felső Torontál*, I évfolyam 12. szám, p. 1–4.
- Impresszum. (1911. 01. 15.) *Felső Torontáli Közlöny*, II évfolyam 5. szám, p. 1–10.
- Impresszum. (1877. 09. 16.) *Gross Kikindaer Zeitung*, III Jahrgang Nr. 37, p. 1–4.
- Impresszum. (1885. 03. 08.) *Kikindai közlöny*, IV évfolyam 20. szám, p. 1–4.
- Impresszum. (1898. 06. 26.) *Nagy-Kikinda*, IV Jahrgang Nr. 27, p. 1–4.
- Impresszum. (1898. 01. 13.) *Torontáli hírlap*, I évfolyam 4. szám, p. 1–4.
- Impresszum. (1897. 10. 31.) *Torontáli közlöny*, XVI évfolyam 133. szám, p. 1–2.

Kristina Đ. Ember

People's Library *Jovan Popović*, Kikinda

## PUBLISHING OF PERIODICALS IN KIKINDA UNTIL 1942

**Abstract:** The subject of this article is the research on the history of publishing in Kikinda (Velika Kikinda, Nagykikinda), with a special emphasis on periodicals and their importance as a vital part of cultural legacy. The main goal is to present the importance of the first printing and publishing houses, as well as written periodicals. The scope of the paper involves published sources in Serbian, Hungarian and German and the content of the printed materials. Also, it describes the history of printing as an important part of cultural and political development of our nation, confirmation of Serbian national identity and inclusion of Serbs in the European cultural events, also describing a way of living in the Austria-Hungary monarchy. The calendars were the first form of printed materials with regional, chronological and other miscellaneous content. Then came newspapers, magazines, almanacs and yearbooks. The aim of this research is to review and make a list of all periodical publications in Kikinda from the appearance of printing houses till the end of the Second World War, along with the most important people in this area, and to provide description of the content. This enables the contemporary researchers to reconstruct and analyse the subjects and the events that were important for the people and the society in this period of history.

**Key words:** *periodicals, printing, publishing, newspaper, magazines, calendars, Kikinda*